Mishnah *Berakhot, chapter 7*

משנה ברכות פרק ז

א שְׁלֹשָׁה שֶׁאָכְלוּ כְּאֶחָד, חַיָּבִין לְזַמֵּן. אָכַל דְּמַאי, וּמַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁנִּטְּלָה תְרוּמָתוֹ, וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְהֶקְדֵּשׁ שֶׁנִּפְדּוּ, וְהַשַּׁמָּשׁ שֶׁאָכַל

(1) If three persons have eaten together it is their duty to invite [one another to say grace together by saying **נברך שאכלנו משלו** — let us bless The One Whose (food) we have eaten]. One who has eaten *demai* [produce belonging to an *am ha'aretz* of which it is doubtful (*de* — this, *mai* — what is it) whether he tithed or not, may be included in the invitation since most *amei ha'aretz* do in fact tithe; therefore, this is not considered a *mitzvah* performed through a transgression, which would be prohibited] or [if he ate from the] first tithe from which *terumah* [i.e., *terumat ma'aser* (after the levite receives 1/10th of the produce remaining, subsequent to the 1/50th portion which is first given to the priest as *terumah gedolah*, he in turn gives) a 1/10th gift from that which he receives to the priest] has been removed [i.e., here the levite took the tithes and gave a portion of it to the priest as *terumat ma'aser,* but did so before the Israelite owner had an obligation to separate the 1/50th *terumah gedolah* portion for the priest (namely, before the grain was separated from the stalks through threshing and made into smooth piles of grain). Ordinarily, *terumah* is separated after the threshing and the grain subsequently piled into smooth mounds, but before tithes are given to the levite. Here, too, one who eats from such produce may join in the invitation even though no *terumah gedolah* has been given to the priest, because once tithes were taken from the produce before an obligation of *terumah* existed, there no longer is an obligation to give *terumah gedolah* from it] or [if one partook from] the second tithe or food belonging to the Sanctuary that has

רבנו עובדיה מברטנורא

א שלשה שאכלו. לזמן. להזדמן יחד לברך בלשון רבים, נברך שאכלנו משלו: **דמאי.** פירות עמי הארץ קרויים דמאי. כלומר, דא מאי מעושרין הן או לא. לפי שהם חשודים על המעשרות, ואסרו חכמים לאכול מפירותיהן עד שיעשר. ואם אכל ולא עשר, מברך עליו, ולא הוי מצוה הבאה בעבירה, דרוב עמי הארץ מעשרים הם: **שנטלה תרומתו.** ואע״פ שלא נטלה ממנו תרומה גדולה, כגון בן לוי שהקדים את הכהן ולקח המעשר בשבלים קודם שנטל הכהן תרומה גדולה, והכהן היה לו ליטול תרומה גדולה תחלה אחד מחמשים, דרחמנא קריה ראשית, נמצא תרומה גדולה של כהן בתוך המעשר הזה, אחד מהחמשים שבו, לבד מתרומת מעשר שעל הלוי להפריש תרומה ממעשרו. ואשמועינן מתני׳ דהכא דפטור הלוי מלהפריש ממנו תרומה גדולה, דכתיב (במדבר יח). והרמותם ממנו תרומת ה׳ מעשר מן המעשר, מעשר מן המעשר אמרתי לך, ולא תרומה גדולה ותרומת מעשר מן המעשר: **מעשר שני והקדש שנפדו.** כגון שנתן את הקרן ולא נתן את החומש, שהבעלים מוסיפים

כַּזַּיִת, וְהַכּוּתִי, מְזַמְּנִין עֲלֵיהֶם. אֲבָל אָכַל טֶבֶל, וּמַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁלֹּא נִטְּלָה תְרוּמָתוֹ, וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְהֶקְדֵּשׁ שֶׁלֹּא נִפְדּוּ, וְהַשַּׁמָּשׁ

been redeemed [but of which the extra fifth has not been added, the payment of the extra fifth, even though mandatory, still does not prevent the redemption] or an attendant who has eaten [bread] as much as an olive [even though he did not sit down and actually join the meal] or a *Kuti* [the *Kuti,* at this time, was believed to be trusted as a convert and only later were they discovered to be idol worshippers. All the aforementioned cases] may be included [in the three for the invitation. However] one who has eaten *tevel* [produce of which we know, for a fact, that there had been no separation of *terumah* even such produce which requires *terumah* only by Rabbinic decree, or if he has eaten] first tithe from which the *terumah* has not been removed [in a case where *terumat ma'aser* has not been removed that would be considered simple *tevel* which the Mishnah just stated; our case here, is referring to one who ate from produce, which a levite received as tithes before the owner separated *terumah* from grain that already has an obligation of *terumah*, i.e*,* that have already been threshed and piled into smooth mounds, and hence, are considered grain] or [if he ate from produce of] second tithes or sanctified food which has not been redeemed [properly, e.g., he redeemed second tithes with coins that were not properly minted, these are considered to be a **מצוה הבאה בעבירה** — a *mitzvah* performed through a

רבנו עובדיה מברטנורא

חומש. וקא משמע לן תנא דאין החומש מעכב: **והשמש שאכל כזית.** דמהו דתימא כיון שהשמש אין לו קביעות, אלא הולך ובא, אין מזמנין עליו, קא משמע לן. ובכל הני אשמועינן, דאף על גב דדמו לאיסור אין כאן ברכה בעבירה: **והכותי.** מן הגויים שהביא מלך אשור מכותא ומשאר ארצות, ויושב אותם בערי שומרון, ונתגיירו מאימת האריות שהיו אוכלים בהם, כמפורש בספר מלכים (ב יז), והיו שומרים תורה שבכתב וכל מצוה שהחזיקו בה, מדקדקים בה יותר מישראל, לפיכך היו מאמינים בהם בקצת המצות, עד שבדקו אחריהם ומצאו להם דמות יונה בראש הר גריזים שהיו עובדים אותה, ומאז עשאום כגויים גמורים לכל דבריהם. הלכך האידנא אין מזמנין על הכותי: **אכל טבל.** דגן שלא נטלה ממנו תרומה ומעשרות קרוי טבל. ופירוש טבל, טב לא. ואין צריך לומר טבל דאורייתא, אלא אפילו טבל דרבנן כגון דגן שצמח בעציץ שאינו נקוב שאינו טבל אלא מדרבנן, אין מזמנין עליו: **ומעשר ראשון שלא נטלה תרומתו.** לאו תרומת מעשר קאמר, דהאי טבל גמור הוא, אלא כגון שהקדים לוי את הכהן בכרי לאחר שנתמרח והוקבע לתרומה מן התורה, ונטל מעשר ראשון תחלה, ואחד מחמשים שבו היא ראויה לתרומה גדולה לכהן, וכל כמה שלא נתן ממנו תרומה גדולה זו, אע״פ שהפריש תרומת מעשר, אין מזמנין עליו. ואם היה מקדימו בשבלים קודם שנתמרח, לא היה צריך להפריש תרומה גדולה כדכתבינן לעיל: **ומעשר שני והקדש שלא נפדו.** אין צריך לומר

שֶׁאָכַל פָּחוֹת מִכַּזַּיִת, וְהַנָּכְרִי, אֵין מְזַמְּנִין עֲלֵיהֶם: **ב** נָשִׁים וַעֲבָדִים וּקְטַנִּים, אֵין מְזַמְּנִין עֲלֵיהֶם. עַד כַּמָּה מְזַמְּנִין, עַד כַּזַּיִת. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, עַד כַּבֵּיצָה: **ג** כֵּיצַד מְזַמְּנִין, בִּשְׁלֹשָׁה אוֹמֵר, נְבָרֵךְ. בִּשְׁלֹשָׁה וָהוּא, אוֹמֵר, בָּרְכוּ. בַּעֲשָׂרָה, אוֹמֵר נְבָרֵךְ לֵאלֹהֵינוּ. בַּעֲשָׂרָה וָהוּא, אוֹמֵר, בָּרְכוּ. אֶחָד עֲשָׂרָה

transgression], or [if they ate with] an attendant who has eaten less than the quantity of an olive or a gentile [who converted but did not complete the immersion procedure, these] may not be invited [to be counted in the required invitation of three to say grace together].

(2) Women, children and slaves are not invited [to be counted in the three. However, three women or three slaves that ate together may invite each other to say grace together, but one does not combine slaves and women, e.g., two slaves and a woman]. How much [must one have eaten] to be included in the invitation? As much as an olive; Rabbi Yehudah says as much as an egg.

(3) What is the formula for *zimmun*? If there are three he [the one saying grace] says **נברך** — **Let us bless** [**שאכלנו משלו** — The One of Whose (food) we have eaten, thereby including himself in the three]. If there are three besides himself he says [i.e., he may say (see Melekhet Shlomoh)] **Bless** [The One of Whose (food) we have eaten, i.e., a request that indicates that there are three without him and, subsequently, **you** may "bless" even if he were not present]. If there are ten, he says **נברך לאלהינו** — **Let us** bless our God [**שאכלנו משלו** — of Whose (food) we have eaten]. If there are ten besides himself, he says **Bless** [i.e., indicating that they may bless, even if he were not present]. It is the same

רבנו עובדיה מברטנורא

שלא נפדו כלל, דהא מילתא דפשיטא היא, אלא שנפדו ולא נפדו כהלכתן, כגון שפדה מעשר שני בגרוטאות של כסף, או במטבע שאין עליו צורה, ורחמנא אמר (דברים יד): וצרת הכסף, בדבר שיש בו צורה. והקדש, שחללו על גבי קרקע ולא פדאו בכסף, ורחמנא אמר ונתן את הכסף: **והשמש שאכל פחות מכזית.** משנה שאינה צריכה היא. אלא איידי דהדר לרובא לצורך, הדר נמי להא: **והנכרי.** בגר שמל ולא טבל מיירי, ואשמועינן דכל כמה דלא טבל נכרי הוא, ולעולם אינו גר עד שימול ויטבול: **ב וקטנים אין מזמנים עליהם.** דוקא קטנים שאין יודעים למי מברכין. אבל קטן היודע למי מברכין, מזמנין עליו. ואיכא מרבוותא דאמרי, דלא אמרו קטן היודע למי מברכין מזמנין עליו אלא בבן י"ג שנה ויום אחד שלא הביא שתי שערות, והוא הנקרא קטן פורח, אבל בבציר מהכי אין מזמנין עליו ואפילו יודע למי מברכין. ובירושלמי מייתי הלכה למעשה, דאין מזמנין על הקטן כלל עד שיגדל ויביא שתי שערות. ונשים מזמנות לעצמן, ועבדים מזמנין לעצמן, אבל נשים עם עבדים לא, משום פריצותא: **עד כזית.** וכן הלכה, ולא כרבי יהודה דאמר עד כביצה: **ג בשלשה והוא**

וְאֶחָד עֲשָׂרָה רִבּוֹא. בְּמֵאָה, אוֹמֵר, נְבָרֵךְ לַייָ אֱלֹהֵינוּ. בְּמֵאָה וָהוּא, אוֹמֵר, בָּרְכוּ. בְּאֶלֶף, אוֹמֵר נְבָרֵךְ לַייָ אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל. בְּאֶלֶף וָהוּא, אוֹמֵר, בָּרְכוּ. בְּרִבּוֹא, אוֹמֵר, נְבָרֵךְ לַייָ אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֱלֹהֵי הַצְּבָאוֹת יוֹשֵׁב הַכְּרוּבִים עַל הַמָּזוֹן שֶׁאָכַלְנוּ. בְּרִבּוֹא וָהוּא, אוֹמֵר, בָּרְכוּ. כְּעִנְיָן שֶׁהוּא מְבָרֵךְ, כָּךְ עוֹנִין אַחֲרָיו, בָּרוּךְ יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֱלֹהֵי הַצְּבָאוֹת יוֹשֵׁב הַכְּרוּבִים עַל הַמָּזוֹן שֶׁאָכַלְנוּ. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, לְפִי רֹב הַקָּהָל הֵן מְבָרְכִין, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים סח) בְּמַקְהֵלוֹת בָּרְכוּ אֱלֹהִים, ה' מִמְּקוֹר יִשְׂרָאֵל. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, מַה מָּצִינוּ בְּבֵית הַכְּנֶסֶת אֶחָד מְרֻבִּין וְאֶחָד מוּעָטִין אוֹמֵר, בָּרְכוּ אֶת יְיָ. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, בָּרְכוּ אֶת יְיָ הַמְבֹרָךְ: **ד** שְׁלשָׁה שֶׁאָכְלוּ

[formula] whether there are ten or ten myriads [according to Rabbi Akiva. However, according to Rabbi Yose HaGalili] If there are one hundred [people eating together] he says **נברך לה' אלהינו** — Let us bless the Lord our God [**שאכלנו משלו** — of Whose (food) we have eaten]. If there are one hundred besides himself, he says **Bless** [indicating that they may bless even without him]. If there are one thousand he says, Let us bless the Lord our God the God of Israel. If there are one thousand besides himself he says, Bless [indicating as above]. If there are ten thousand, he says Let us bless the Lord our God, the God of Israel, the God of hosts, Who dwells among the *cherubim,* for the food which we have eaten. If there are ten thousand besides himself, he says, Bless [as above]. Corresponding to his invocation, the others respond, Blessed be the Lord our God, the God of Israel, the God of hosts, Who dwells among the *cherubim,* for the food which we have eaten. Rabbi Yose HaGalili says, The formula of invocation [depends and] corresponds to the number assembled as it states "Bless God in full assemblies, the Lord, from the fountain of Israel." (Psalms, 68:27) Said Rabbi Akiva, But what do we find in the Synagogue? Whether there are many [more than ten] or few [i.e., exactly ten] the reader [nevertheless] says **ברכו את ה'** — Bless the Lord. Rabbi Yishmael says **ברכו את ה' המבורך** — Bless the Lord who is blessed.

(4) If three persons have eaten together they may not separate [each reciting grace

רבנו עובדיה מברטנורא

אומר ברכו. דהא בלאו דידיה איכא זימון. וכן כולם: **אחד עשרה ואחד עשרה רבוא.** הך רישא רבי עקיבא היא דאמר מה מצינו בבית הכנסת משהגיעו לעשרה אין חילוק בין רבים למועטים, הכא נמי אין חילוק: **במאה אומר נברך לה' אלהינו.** הך סיפא כולה רבי יוסי הגלילי היא, דאמר לפי רוב הקהל הן מברכין שנאמר: במקהלות ברכו אלהים. ופסק הלכה, משלשה ועד עשרה ואין עשרה בכלל, המברך אומר נברך שאכלנו משלו, וכולן עונים ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו. ועשרה או מעשרה ולמעלה, המברך אומר נברך לאלהינו שאכלנו משלו, וכולן עונים ברוך אלהינו שאכלנו

כְּאֶחָד, אֵינָן רַשָּׁאִין לֵחָלֵק וְכֵן אַרְבָּעָה, וְכֵן חֲמִשָּׁה. שִׁשָּׁה נֶחֱלָקִין, עַד עֲשָׂרָה. וַעֲשָׂרָה אֵינָן נֶחֱלָקִין, עַד שֶׁיִּהְיוּ עֶשְׂרִים: **ה** שְׁתֵּי חֲבוּרוֹת שֶׁהָיוּ אוֹכְלוֹת בְּבַיִת אֶחָד, בִּזְמַן שֶׁמִּקְצָתָן רוֹאִין אֵלּוּ אֶת אֵלּוּ, הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין לַזִּמּוּן וְאִם לָאו, אֵלּוּ מְזַמְּנִין לְעַצְמָן, וְאֵלּוּ מְזַמְּנִין לְעַצְמָן. אֵין מְבָרְכִין עַל הַיַּיִן עַד שֶׁיִּתֵּן לְתוֹכוֹ מַיִם, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, מְבָרְכִין:

on his own, rather, they must use the aforementioned formula and recite grace together]. So, too, with five. Six may divide [and higher numbers] up to ten [into individual groups of three, since the formula remains the same until ten], between ten and twenty they may not divide [however twenty may divide into two groups of ten, since the formula is the same].

(5) If two groups eat in the same room: as long as some of one [group], can see some of the other [group], they combine [for the *zimmun*— invitation] but otherwise, each group makes *zimmun* for itself. A blessing [i.e., the blessing of בורא פרי הגפן] is not recited over the wine until water is mixed into it [the wines, during the Mishnaic period, were extremely strong and non-drinkable without diluting them with water and therefore, one drinking such liquid would recite בורא פרי העץ, since this was not considered drinkable wine and therefore, did not change its status of grapes]. These are the words of Rabbi Eliezer. The Sages however say that the blessing [of בורא פרי הגפן] may be recited [even without mixing with water].

רבנו עובדיה מברטנורא

משלו ובטובו חיינו: **רבי ישמעאל אומר ברכו את ה' המבורך.** והלכה כרבי ישמעאל: **ד אינן רשאים ליחלק.** מכיון שחלה עליהם חובת זימון: **וכן ארבעה וכן חמשה.** אין השלשה מזמנין לעצמן והיחיד יחלק מהן, דאיהו נמי אקבע בחובת זימון: **ששה נחלקים.** כדי זמון לכאן וכדי זמון לכאן, עד עשרה. אבל עשרה אין נחלקים, דאתחייבו להו בזמון שיש בו הזכרת השם, עד שיהיו עשרים, ואז יחלקו לשתי חבורות אם ירצו: **ה ואם לאו אלו מזמנין לעצמן.** ובזמן ששמש אחד משמש לשתי החבורות, אע"פ שאין רואים אלו את אלו השמש מצרפן: **אין מברכין על היין.** בורא פרי הגפן, עד שיתן לתוכו מים. לפי שהיה יינם חזק מאד, ולא היה ראוי לשתיה בלא מים, הלכך אכתי לא אשתני למעליותא, ולא זז מברכתו הראשונה, ומברכין עליו בורא פרי העץ, כענבים. ואין הלכה כרבי אליעזר: